מהדורה למורה – מבחן: נאורות, אמנציפציה, מהפכה תעשייתית והשכלה – גרסה מותאמת (חנ"מ)

טבלת ניקוד, מפתח תשובות, מחוון ותכנון זמן – ואחריהם עותק המבחן

מהדורה למורה

מהדורה למורה – טבלת ניקוד, מפתח תשובות ומחוון

טבלת ניקוד (100 נקודות)

חלק	סעיף	פריטים	נק' לפריט	סה"כ
חלק א'	שאלות בחירה	9	3	27
חלק א'	נכון או לא נכון	4	2	8
חלק א'	התאמת מושגים	6	1	6
חלק ב'	ציר זמן	6	1	6
חלק ב'	קטע מקור: "העזו לדעת!"	3	5	15
חלק ג'	סיבה ותוצאה	2	5	10
חלק ג'	הסבר עם דוגמה	2	5	10
חלק ג'	חיבור מודרך	1 מתוך 2	18	18
סה"כ				**100**

חלק א' – ידע ומושגים

שאלות בחירה

1. **ב. שהשכל של האדם יכול לשפר את העולם** – הנאורות האמינה בשכל (בתבונה) של האדם.
2. **ב. להפריד בין שלוש רשויות השלטון** – הפרדת רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת.
3. **ב. זכויות שכל אדם נולד איתן** – לפי לוק: חיים, חירות וקניין – לכל אדם.
4. **ב. שוויון זכויות** – אמנציפציה = מתן שוויון זכויות לקבוצה שהופלתה.
5. **ב. בצרפת** – צרפת המהפכנית הייתה הראשונה.
6. **ב. להיות אזרחים נאמנים ולוותר על חוקים נפרדים של הקהילה** – זו ה"עסקה" של האמנציפציה.
7. **ב. בבריטניה** – בבריטניה, במאה ה-18.
8. **ב. מנוע הקיטור** – מנוע הקיטור שופר בידי ג'יימס וואט.

- 9. **ב. משה מנדלסון** – משה מנדלסון מברלין.

נכון או לא נכון

- 1. **נכון**
- 2. **לא נכון** – תיקון: אנשים רבים עברו מהכפר לעיר (עיור).
- 3. **נכון**
- 4. **לא נכון** – תיקון: המשכילים רצו שילמדו גם לימודים כלליים, כמו שפות ומדעים, לצד לימודי קודש.

התאמת מושגים

1. נאורות ← **ג** · 2. אמנציפציה ← **א** · 3. עיור ← **ה** · 4. מעמד הפועלים ← **ב** · 5. משכילים ← **ו** · 6. המאסף ← **ד**

חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור

ציר זמן

1. מונטסקייה כותב את "רוח החוקים" **(1748)**
2. ג'יימס וואט משפר את מנוע הקיטור **(1769)**
3. נפתלי הרץ ויזל כותב את "דברי שלום ואמת" **(1782)**
4. המהפכה הצרפתית **(1789)**
5. יהודי צרפת מקבלים שוויון זכויות **(1791)**
6. נפתחת מסילת רכבת בין ליברפול למנצ'סטר **(1830)**

קטע מקור: "העזו לדעת!"

10. לפי קאנט, מה אנשים רבים מפחדים לעשות? התחילו כך: לפי קאנט, אנשים רבים מפחדים...
תשובה מצופה: לפי קאנט, אנשים רבים מפחדים לחשוב לבד, ולכן הם נותנים לאחרים לחשוב ולהחליט במקומם.

11. מה צריך האדם כדי להשתמש בשכל שלו, לפי הקטע? התחילו כך: לפי הקטע, האדם צריך...
תשובה מצופה: לפי הקטע, האדם צריך אומץ. לכל אדם יש שכל, אבל צריך אומץ להשתמש בו.

12. הסבירו במילים שלכם את הקריאה "העזו לדעת!". תנו דוגמה מהחיים שלכם. התחילו כך: "העזו לדעת" פירושו...
תשובה מצופה: "העזו לדעת" פירושו: אל תפחדו לחשוב לבד, לשאול שאלות וללמוד דברים חדשים. דוגמה: תלמיד ששואל את המורה שאלה גם אם הוא חושש, או בודק מידע בעצמו במקום להאמין לכל שמועה. (הסבר – 3, דוגמה – 2.)

חלק ג' – הבנה וכתיבה

סיבה ותוצאה

13. למה עברו אנשים רבים מהכפר לעיר בזמן המהפכה התעשייתית? ומה קרה לערים בגלל זה? התחילו כך: אנשים עברו לעיר כי... בגלל זה הערים...
תשובה מצופה: אנשים עברו לעיר כי בערים נפתחו מפעלים והייתה שם עבודה, ובכפר לא הייתה מספיק עבודה. בגלל זה הערים גדלו מהר מאוד, היו בהן צפיפות, עוני ולכלוך, ונוצר מעמד הפועלים. (סיבה – 2, תוצאה – 3.)

14. למה קיבלו היהודים בצרפת שוויון זכויות? ומה השתנה בחיים שלהם? התחילו כך: היהודים קיבלו שוויון זכויות כי... אחרי זה הם יכלו...
תשובה מצופה: היהודים קיבלו שוויון זכויות כי המהפכה הצרפתית (1789) קבעה שכל בני האדם שווים בזכויות, ולכן לא היה הגיוני להפלות אותם. אחרי זה הם יכלו לגור בכל מקום, לעבוד בכל מקצוע וללמוד בכל בית ספר ואוניברסיטה. (סיבה – 2, תוצאה – 3.)

הסבר עם דוגמה

15. הסבירו מה רצו המשכילים לשנות בחינוך היהודי. תנו דוגמה אחת. התחילו כך: המשכילים רצו ש... לדוגמה...
תשובה מצופה: המשכילים רצו שילדים יהודים ילמדו גם לימודים כלליים – שפות, חשבון ומדעים – ולא רק לימודי קודש. לדוגמה: נפתלי הרץ ויזל כתב את "דברי שלום ואמת" (1782); או: בברלין נפתח בית ספר יהודי שבו למדו גם מקצועות כלליים; או: מנדלסון תרגם את התורה לגרמנית. (הסבר – 3, דוגמה – 2.)

16. הסבירו מה זה "עריץ נאור". תנו דוגמה לשליט כזה. התחילו כך: עריץ נאור הוא שליט ש... דוגמה:...
תשובה מצופה: עריץ נאור הוא שליט שיש לו את כל הכוח, אבל הוא עושה שינויים טובים לפי רעיונות הנאורות – למשל בחינוך, בחוקים ובסובלנות לדתות אחרות. דוגמה: יוסף השני מאוסטריה, שפרסם את "כתב הסובלנות" (1781–1782); או פרידריך השני מפרוסיה. (הסבר – 3, דוגמה – 2.)

חיבור מודרך

שאלה א חיבור מודרך: האמנציפציה וההשכלה. כתבו 5–6 משפטים לפי הסדר: 1. מה זו אמנציפציה? 2. מה זו ההשכלה? 3. דבר אחד דומה בין שתיהן. 4. דבר אחד שונה בין שתיהן. 5. משפט סיכום. משפטי עזר: "האמנציפציה היא..." · "ההשכלה היא..." · "שתיהן..." · "ההבדל הוא ש..." · "לסיכום..."
תשובה מצופה: האמנציפציה היא מתן שוויון זכויות ליהודים, למשל בצרפת ב-1791. ההשכלה היא תנועה של יהודים (משכילים) שרצו לשלב לימודים כלליים עם המסורת, כמו משה מנדלסון. שתיהן הושפעו מרעיונות הנאורות ורצו שהיהודים ישתלבו בחברה. ההבדל הוא שאת האמנציפציה נתנה המדינה (מבחוץ), ואת ההשכלה יזמו יהודים בעצמם (מבפנים). בנוסף, האמנציפציה עוסקת בזכויות ובחוק, וההשכלה עוסקת בחינוך ובתרבות. לסיכום, שתיהן שינו מאוד את חיי היהודים באירופה.

שאלה ב חיבור מודרך: המהפכה התעשייתית. כתבו 5–6 משפטים לפי הסדר: 1. איפה ומתי התחילה המהפכה התעשייתית? 2. סיבה אחת שבגללה התחילה שם. 3. המצאה אחת חשובה. 4. שתי תוצאות: אחת לכלכלה ואחת לחיי האנשים. 5. משפט סיכום. משפטי עזר: "המהפכה התעשייתית התחילה ב..." · "אחת הסיבות היא..." · "המצאה חשובה היא..." · "בעקבות המהפכה..." · "לסיכום..."
תשובה מצופה: המהפכה התעשייתית התחילה בבריטניה במאה ה-18. אחת הסיבות היא שבבריטניה היו הרבה פחם וברזל, וגם כסף (הון) ומושבות. המצאה חשובה היא מנוע הקיטור של ג'יימס וואט, שהפעיל מפעלים ורכבות. בעקבות המהפכה ייצרו הרבה מוצרים במפעלים, מהר ובזול, ונבנו מסילות רכבת. בחיי האנשים: רבים עברו לעיר ועבדו שעות ארוכות במפעלים, גם ילדים. לסיכום, המהפכה התעשייתית שינתה את העבודה ואת החיים של מיליוני אנשים.

מחוון לשאלת ההרחבה

קריטריון	נק'	רמות
עונים על כל השלבים לפי הסדר	6	מלא: כל 5 השלבים (6) / חלקי: 3–4 שלבים (3–4) / לא: שלב אחד או שניים (0–2)

עובדות נכונות – לפחות שתי דוגמאות (שם, מקום או שנה)	6	מלא: שתי דוגמאות נכונות (6) / חלקי: דוגמה אחת (3) / לא: אין דוגמה נכונה (0)
הסבר – דומה/שונה או סיבה/תוצאה מוסברים במילים שלכם	4	מלא: הסבר ברור (4) / חלקי: הסבר קצר מאוד (2) / לא: אין הסבר (0)
כתיבה ברורה ומשפט סיכום	2	מלא: משפטים ברורים וסיכום (2) / חלקי: אחד מהשניים (1) / לא: (0)

לוודא:

- דברי קאנט מובאים בעיבוד פשוט מאוד, לא כציטוט מדויק.
- ההתאמה: מומלץ לאפשר הקראה של השאלות ותוספת זמן לפי הצורך.

עותק המבחן לתלמיד/ה

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

הוראות

- קראו כל שאלה לאט. אפשר לקרוא שוב.
- בכל שאלה בחירה יש 3 תשובות. הקיפו תשובה אחת.
- מותר להשתמש בבנק המילים שליד השאלה.
- בשאלות הפתוחות אפשר להתחיל במשפט הפתיחה שכתוב בשאלה.
- בחיבור בוחרים שאלה אחת בלבד. סך הכול: 100 נקודות. בהצלחה!

⏱️ תכנון זמן מומלץ

שלב	דקות
חלק א' – בחירה, נכון/לא נכון והתאמת מושגים	25
חלק ב' – ציר זמן וקטע מקור	20
חלק ג' – ארבע שאלות קצרות	20
חלק ג' – חיבור מודרך (בחירה אחת)	20
בדיקה חוזרת	5

חלק	נקודות	ניקוד שקיבלתי
חלק א' – ידע ומושגים	41	
חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור	21	
חלק ג' – הבנה וכתיבה	38	
סה"כ	**100**	

חלק א' – ידע ומושגים

בחלק הזה 19 שאלות קצרות (41 נקודות).

שאלות בחירה

27 נק'

הקיפו את התשובה הנכונה (3 נקודות לכל שאלה).

1. מה חשבו הוגי הנאורות? 3

◯ א. שאסור לשאול שאלות

◯ ב. שהשכל של האדם יכול לשפר את העולם

◯ ג. שרק המלך יודע מה נכון

2. מה הציע מונטסקייה? 3

◯ א. לתת את כל הכוח למלך

◯ ב. להפריד בין שלוש רשויות השלטון

◯ ג. לבטל את כל החוקים

3. מה הן "זכויות טבעיות"? 3

◯ א. זכויות רק לעשירים

◯ ב. זכויות שכל אדם נולד איתן

◯ ג. זכויות רק למלכים

4. מה פירוש המילה "אמנציפציה"? 3

◯ א. מלחמה

◯ ב. שוויון זכויות

◯ ג. מסחר

5. איפה קיבלו היהודים שוויון זכויות לראשונה באירופה (1791)? 3

◯ א. ברוסיה

◯ ב. בצרפת

◯ ג. באנגליה

6. מה ביקשו מהיהודים בתמורה לשוויון זכויות? 3

◯ א. לעזוב את המדינה

◯ ב. להיות אזרחים נאמנים ולוותר על חוקים נפרדים של הקהילה

◯ ג. לשלם מס גבוה במיוחד

7. איפה התחילה המהפכה התעשייתית? 3

◯ א. בסין

◯ ב. בבריטניה

◯ ג. בארץ ישראל

8. איזו מכונה הפעילה מפעלים ורכבות? 3

◯ א. מחשב

◯ ב. מנוע הקיטור

◯ ג. טלפון

9. מי היה "אבי ההשכלה" היהודית? 3

◯ א. נפוליאון

◯ ב. משה מנדלסון

◯ ג. ג'יימס וואט

נכון או לא נכון

8 נק'

סמנו נכון או לא נכון. אם לא נכון – כתבו את המשפט הנכון (2 נקודות לכל משפט).

#	משפט	נכון / לא נכון	תיקון (אם לא נכון)
1	עמנואל קאנט כתב: "העזו לדעת!"	◯ נכון ◯ לא נכון	
2	בעקבות המהפכה התעשייתית אנשים רבים עברו מהעיר לכפר.	◯ נכון ◯ לא נכון	
3	נפוליאון כינס את הסנהדרין הגדולה בשנת 1807.	◯ נכון ◯ לא נכון	
4	המשכילים רצו שיהודים ילמדו רק לימודי קודש.	◯ נכון ◯ לא נכון	

התאמת מושגים

6 נק'

מתחו קו בין המושג להסבר שלו (נקודה לכל התאמה).

בנק מילים: נאורות · אמנציפציה · עיור · מעמד הפועלים · משכילים · המאסף

מושג	אות	הגדרה
1. נאורות		א. מתן שוויון זכויות ליהודים.
2. אמנציפציה		ב. אנשים שעובדים במפעל תמורת שכר.
3. עיור		ג. תנועה במאה ה-18 שהאמינה בשכל ובזכויות האדם.
4. מעמד הפועלים		ד. עיתון בעברית של תנועת ההשכלה.
5. משכילים		ה. מעבר של אנשים רבים מהכפר לעיר.
6. המאסף		ו. יהודים שרצו לשלב לימודים כלליים עם המסורת.

חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור

בחלק הזה תסדרו אירועים לפי הזמן ותקראו קטע מקור (21 נקודות).

ציר זמן

6 נק'

סדרו את האירועים לפי השנים, מהמוקדם למאוחר. השנים כתובות ליד כל אירוע (נקודה לכל אירוע).

אירוע	מספר בסדר (1 = המוקדם)
ג'יימס וואט משפר את מנוע הקיטור	
נפתלי הרץ ויזל כותב את "דברי שלום ואמת"	
המהפכה הצרפתית	
יהודי צרפת מקבלים שוויון זכויות	
נפתחת מסילת רכבת בין ליברפול למנצ'סטר	
מונטסקייה כותב את "רוח החוקים"	

קטע מקור: "העזו לדעת!"

15 נק'

קראו את הקטע וענו על השאלות (5 נקודות לכל שאלה).

מקור מעובד לתרגול

על פי רעיונותיו של עמנואל קאנט, במאמר "מהי נאורות?" (1784)

הפילוסוף עמנואל קאנט כתב: "מהי נאורות? נאורות היא כשהאדם מפסיק להיות כמו ילד קטן, שאחרים מחליטים בשבילו. הרבה אנשים מפחדים לחשוב לבד. הם נותנים לאחרים לחשוב במקומם. אבל לכל אדם יש שכל. צריך רק אומץ להשתמש בו. לכן אני אומר: העזו לדעת! השתמשו בשכל שלכם!"

10. לפי קאנט, מה אנשים רבים מפחדים לעשות? התחילו כך: לפי קאנט, אנשים רבים מפחדים... 5

11. מה צריך האדם כדי להשתמש בשכל שלו, לפי הקטע? התחילו כך: לפי הקטע, האדם צריך... 5

12. הסבירו במילים שלכם את הקריאה "העזו לדעת!". תנו דוגמה מהחיים שלכם. התחילו כך: "העזו לדעת" פירושו... 5

חלק ג' – הבנה וכתיבה

בחלק הזה 4 שאלות קצרות וחיבור מודרך אחד לבחירתכם (38 נקודות).

סיבה ותוצאה

10 נק'

ענו על שתי השאלות. היעזרו בבנק המילים (5 נקודות לכל שאלה).

בנק מילים: מפעלים, עבודה, שכר, צפיפות, המהפכה הצרפתית, שווים, מקצוע, ללמוד

13. למה עברו אנשים רבים מהכפר לעיר בזמן המהפכה התעשייתית? ומה קרה לערים בגלל זה? התחילו כך: אנשים עברו לעיר כי... בגלל זה הערים... 5

14. למה קיבלו היהודים בצרפת שוויון זכויות? ומה השתנה בחיים שלהם? התחילו כך: היהודים קיבלו שוויון זכויות כי... אחרי זה הם יכלו... 5

הסבר עם דוגמה

10 נק'

ענו על שתי השאלות. היעזרו בבנק המילים (5 נקודות לכל שאלה).

בנק מילים: לימודים כלליים, מנדלסון, ויזל, כל הכוח, סובלנות, יוסף השני

15. הסבירו מה רצו המשכילים לשנות בחינוך היהודי. תנו דוגמה אחת. התחילו כך: המשכילים רצו ש... לדוגמה... 5

16. הסבירו מה זה "עריץ נאור". תנו דוגמה לשליט כזה. התחילו כך: עריץ נאור הוא שליט ש... דוגמה:... 5

חיבור מודרך

18 נק'

בחרו שאלה אחת וכתבו לפי השלבים (18 נקודות).

בחרו שאלה אחת וענו עליה.

◯ שאלה א (השוואה): חיבור מודרך: האמנציפציה וההשכלה. כתבו 5–6 משפטים לפי הסדר: 1. מה זו אמנציפציה? 2. מה זו ההשכלה? 3. דבר אחד דומה בין שתיהן. 4. דבר אחד שונה בין שתיהן. 5. משפט סיכום. משפטי עזר: "האמנציפציה היא..." · "ההשכלה היא..." · "שתיהן..." · "ההבדל הוא ש..." · "לסיכום..."

◯ שאלה ב (סיבה ותוצאה): חיבור מודרך: המהפכה התעשייתית. כתבו 5–6 משפטים לפי הסדר: 1. איפה ומתי התחילה המהפכה התעשייתית? 2. סיבה אחת שבגללה התחילה שם. 3. המצאה אחת חשובה. 4. שתי תוצאות: אחת לכלכלה ואחת לחיי האנשים. 5. משפט סיכום. משפטי עזר: "המהפכה התעשייתית התחילה ב..." · "אחת הסיבות היא..." · "המצאה חשובה היא..." · "בעקבות המהפכה..." · "לסיכום..."

✂ **רגע אחרי המבחן:** השאלה שהכי הצלחתי בה: _____ · נושא שארצה לחזור עליו: _____